Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
HENRIKA SAUGMANDSGAARDA ØE
przedstawiona w dniu 14 maja 2020 r.[1]

Sprawa C-30/19

Diskrimineringsombudsmannen
przeciwko
Braathens Regional Aviation AB

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Högsta domstolen (sąd najwyższy, Szwecja)]

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 2000/43/WE – Równość traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne – Artykuł 7 – Ochrona praw – Artykuł 15 – Sankcje – Powództwo o odszkodowanie za dyskryminację – Tryb uznania roszczenia – Odmowa uznania przez pozwanego istnienia dyskryminacji pomimo wyraźnego żądania powoda – Związek między sankcją a dyskryminacją – Artykuł 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej – Prawo do skutecznej ochrony sądowej – Niemożność stwierdzenia dyskryminacji

I. Wprowadzenie

1. Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Högsta domstolen (sąd najwyższy, Szwecja) dotyczy wykładni dyrektywy 2000/43/WE[2], która zakazuje dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe i etniczne, i dotyczy prawa osoby, która uważa się za ofiarę takiej dyskryminacji, do zbadania i w razie potrzeby stwierdzenia przez sąd istnienia tej dyskryminacji. Dokładniej rzecz ujmując – ma on na celu ustalenie, czy taka osoba ma wskazane powyżej prawo w ramach powództwa o odszkodowanie, jeżeli pozwany zgadza się na zapłatę żądanego odszkodowania, lecz nie przyznaje, że dopuścił się jakiejkolwiek dyskryminacji.

2. Problematyka ta została podniesiona w ramach sporu między pasażerem lotniczym reprezentowanym przez Diskrimineringsombudsmannen (szwedzki organ do walki z dyskryminacją, zwany dalej „rzecznikiem”) a przewoźnikiem lotniczym Braathens Regional Aviation AB (zwanym dalej „Braathens”).

3. Niniejsza sprawa dotyczy w szczególności kwestii, czy krajowy mechanizm proceduralny – zgodnie z którym pozwany, uznając żądanie odszkodowania z tytułu dyskryminacji, może zakończyć spór, nie uznając jednak istnienia dyskryminacji, a przy tym powód nie może żądać jej zbadania i stwierdzenia przez sąd – umożliwia temu powodowi pełne korzystanie z praw, jakie wywodzi on z dyrektywy 2000/43 rozpatrywanej w świetle Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (zwaną dalej „kartą”).

1 Język oryginału: francuski.

2 Dyrektywa Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne (Dz.U. 2000, L 180, s. 22).

4. Z powodów, które przedstawię poniżej, jestem zdania, że na pytanie to należy odpowiedzieć przecząco.

5. Sprawa ta powinna doprowadzić Trybunał do zbadania zakresu swobody, jaką dysponują państwa członkowskie przy ustanawianiu przepisów proceduralnych, przy uwzględnieniu wymogów dyrektywy 2000/43 w związku z kartą.

6. Na zakończenie mojej analizy zaproponuję Trybunałowi, aby orzekł, że osoba, która uważa, iż doznała dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, powinna – w braku uznania tej dyskryminacji przez pozwanego – móc żądać zbadania i, w razie potrzeby, stwierdzenia przez sąd istnienia dyskryminacji. Mechanizm proceduralny rozstrzygania sporów nie może prowadzić do pozbawienia jej tego prawa.

II. Ramy prawne

A. Prawo Unii

7. Motywy 19 i 26 dyrektywy 2000/43 stanowią:

„(19) Osoby, które były dyskryminowane ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, powinny dysponować odpowiednimi środkami ochrony prawnej. Dla zapewnienia bardziej skutecznego poziomu ochrony stowarzyszenia lub osoby prawne powinny mieć również możliwość wszczynania postępowań, na zasadach określonych przez państwo członkowskie, na rzecz ofiary lub ją wspierając, nie naruszając reguł procedury krajowej dotyczących przedstawicielstwa i obrony przed sądami.

[…]

(26) Państwa członkowskie powinny wprowadzić skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje stosowane w przypadkach nieprzestrzegania zobowiązań wynikających z niniejszej dyrektywy”.

8. Zgodnie z art. 1 tej dyrektywy, zatytułowanym „Cel”:

„Niniejsza dyrektywa ma na celu wyznaczenie ram walki z dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne oraz wprowadzenie w życie w państwach członkowskich zasady równego traktowania”.

9. Artykuł 2 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Pojęcie dyskryminacji”, stanowi w ust. 1:

„Do celów niniejszej dyrektywy zasada równego traktowania oznacza brak jakichkolwiek form bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne”.

10. Artykuł 7 tej dyrektywy, zatytułowany „Ochrona praw”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, że [by] procedury sądowe i/lub administracyjne, włączając, o ile uznają to za właściwe, procedury pojednawcze, których celem jest doprowadzenie do przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy, są [były] dostępne dla wszystkich osób, które uważają się za pokrzywdzone nieprzestrzeganiem wobec nich zasady równego traktowania, nawet po zakończeniu kontaktów, w których przypuszczalnie miała miejsce dyskryminacja.

2. Państwa członkowskie zapewniają, że [by] stowarzyszenia, organizacje lub osoby prawne, które mają, zgodnie z kryteriami ustanowionymi w prawie krajowym, uzasadniony interes w zapewnieniu, aby przestrzegane były przepisy niniejszej dyrektywy, mogą [mogły] wszczynać, na rzecz skarżącego lub wspierając go, za jego zgodą, postępowanie sądowe i/lub administracyjne przewidziane w celu przestrzegania obowiązków wynikających z niniejszej dyrektywy.

3. Ustępy 1 i 2 pozostają bez uszczerbku dla krajowych reguł dotyczących przedawnienia roszczeń w odniesieniu do zasady równego traktowania".

11. Artykuł 8 dyrektywy 2000/43, zatytułowany „Ciężar dowodu", stanowi:

„1. Państwa członkowskie podejmują takie środki, które są niezbędne, zgodnie z ich krajowymi systemami prawnymi, w celu zapewnienia, że [by] gdy osoba, która uważa się za pokrzywdzoną nieprzestrzeganiem wobec niej zasady równego traktowania i przedstawia przed sądem lub właściwym organem fakty, z których można domniemywać istnienie bezpośredniej lub pośredniej dyskryminacji, to na stronie pozwanej ciąży [ciążyło] udowodnienie, że zasada równego traktowania nie została naruszona.

[…]

3. Przepisów ust. 1 nie stosuje się do postępowań karnych.

[…]".

12. Artykuł 15 tej dyrektywy, zatytułowany „Sankcje", stanowi:

„Państwa członkowskie ustanawiają zasady stosowania sankcji obowiązujących wobec naruszeń przepisów krajowych przyjętych na mocy niniejszej dyrektywy i podejmują wszelkie niezbędne środki dla zapewnienia ich stosowania. Sankcje, które mogą nakazywać wypłacenie odszkodowania ofierze, muszą być skuteczne, proporcjonalne i odstraszające […]".

B. Prawo szwedzkie

13. Zgodnie z art. 4 ust. 1 rozdziału 1 diskrimineringslagen (2008: 567) (ustawy o dyskryminacji) w szczególności stanowi dyskryminację sytuacja, w której osoba znajduje się w niekorzystnej sytuacji, ponieważ jest traktowana mniej przychylnie niż traktuje się lub traktowano by inną osobę w porównywalnej sytuacji, gdy odmienne traktowanie jest związane z płcią, tożsamością lub ekspresją transpłciową, przynależnością etniczną, religią lub poglądami, niepełnosprawnością, orientacją seksualną lub wiekiem.

14. Zgodnie z art. 12 rozdziału 2 tej ustawy dyskryminacja jest w szczególności zabroniona w wypadku osób, poza ich sferą prywatną lub rodzinną, świadczących usługi lub dostarczających towary lub lokale mieszkalne dla ludności.

15. Rozdział 5 ustawy o dyskryminacji przewiduje sankcje stosowane wobec każdego, kto dopuszcza się dyskryminacji. Chodzi o odszkodowanie, zwane „odszkodowaniem z tytułu dyskryminacji", zmianę oraz unieważnienie umów i innych aktów prawnych.

16. Z art. 1 akapit drugi rozdziału 6 tej ustawy wynika, że spory dotyczące stosowania art. 12 rozdziału 2 wspomnianej ustawy są rozpoznawane przez sądy powszechne zgodnie z przepisami rättegångsbalken (1942: 740) (kodeksu postępowania sądowego) dotyczącymi postępowań cywilnych, w ramach których dopuszczalne jest polubowne rozstrzygnięcie sporu.

17. Na podstawie art. 1 rozdziału 13 tego kodeksu powód może, na warunkach wymienionych w tym przepisie, wystąpić z powództwem o wykonanie zobowiązania w celu nakazania pozwanemu wykonania tego zobowiązania, a w szczególności zapłaty na jego rzecz kwoty pieniężnej z tytułu dyskryminacji.

18. Artykuł 7 rozdziału 42 tego kodeksu przewiduje, że pozwany musi natychmiast przedstawić swoją obronę na rozprawie. W przeciwnym razie pozwany może na tym etapie zdecydować o uznaniu roszczenia powoda. Uznanie roszczenia ma na celu umorzenie postępowania. Uznanie roszczenia może opierać się na szczególnym zarzucie prawnym lub faktycznym, na który powołuje się powód, lecz może również nie być związane z zarzutami podniesionymi na poparcie żądania powoda.

19. Zgodnie z art. 18 rozdziału 42 kodeksu postępowania sądowego po uznaniu roszczenia powoda przez pozwanego sąd może wydać wyrok na podstawie tego uznania.

20. Zgodnie z art. 2 akapit pierwszy rozdziału 13 tego kodeksu powód może wnieść powództwo o ustalenie istnienia szczególnego stosunku prawnego, jeżeli brak pewności dotyczy tego stosunku prawnego i działa na jego szkodę.

III. Postępowanie główne, pytanie prejudycjalne i postępowanie przed Trybunałem

21. W lipcu 2015 r. pasażer pochodzący z Chile, zamieszkujący w Sztokholmie (Szwecja) i podróżujący w ramach lotu krajowego Göteborg–Sztokholm obsługiwanego przez Braathens (zwany dalej „pasażerem"), został poddany wraz z innym podróżnym, na mocy decyzji pilota statku powietrznego, dodatkowej kontroli bezpieczeństwa.

22. Rzecznik wniósł do Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie, Szwecja) pozew o zasądzenie od Braathens na rzecz pasażera odszkodowania z tytułu dyskryminacji w wysokości 10 000 koron szwedzkich (SEK) (około 1000 EUR). Na poparcie powództwa rzecznik podniósł, że pasażer był bezpośrednio dyskryminowany przez Braathens, z naruszeniem art. 12 rozdziału 2 i art. 4 rozdziału 1 ustawy o dyskryminacji. Braathens uznał pasażera za osobę pochodzenia arabskiego i muzułmańskiego, poddając go z tego względu dodatkowej kontroli bezpieczeństwa, a tym samym postawił pasażera w niekorzystnej sytuacji ze względów związanych z wyglądem fizycznym i przynależnością etniczną, traktując go w sposób mniej korzystny niż innych pasażerów w porównywalnej sytuacji.

23. Przed tym sądem Braathens uznał roszczenie odszkodowawcze, kwestionując jednak istnienie jakiejkolwiek dyskryminacji.

24. Rzecznik sprzeciwił się wydaniu przez Stockholms tingsrätt (sąd pierwszej instancji w Sztokholmie) orzeczenia zgodnego z tym uznaniem roszczenia, bez badania istoty podnoszonej dyskryminacji. Na wypadek gdyby sąd ten postanowił jednak, w ramach powództwa o wykonanie zobowiązania [3], nie badać sprawy co do istoty, rzecznik wniósł, po pierwsze, o wydanie przez wspomniany sąd wyroku deklaratoryjnego stwierdzającego, że Braathens jest zobowiązana do zapłaty odszkodowania z tytułu dyskryminacji ze względu na swe dyskryminujące zachowanie, a po drugie, o zwykłe stwierdzenie przez ten sam sąd w takim wyroku, że pasażer był dyskryminowany przez przewoźnika lotniczego.

3 Chodzi o powództwo cywilne mające na celu wykonanie zobowiązania związanego z naprawieniem wyrządzonej szkody.

25. W pkt 1 sentencji wyroku Stockholms tingsrätt (sąd pierwszej instancji w Sztokholmie) nakazał Braathens zapłatę na rzecz pasażera kwoty 10 000 SEK wraz z odsetkami, a w pkt 2 sentencji – zapłatę kosztów. W pkt 3 tej sentencji sąd uznał za niedopuszczalne żądania rzecznika mające na celu wydanie wyroku deklaratoryjnego. Uznał on, że spory dotyczące praw i obowiązków cywilnych, którymi strony swobodnie dysponują, takie jak w niniejszej sprawie, powinny w przypadku uznania roszczeń powoda być rozstrzygnięte bez badania istoty sprawy, podkreślając, że jest związany uznaniem roszczenia przez Braathens.

26. Svea hovrätt (sąd apelacyjny z siedzibą w Sztokholmie, Szwecja) oddalił apelację wniesioną przez rzecznika, uznając, że apelacja ta jest niedopuszczalna w odniesieniu do pkt 1 i 2 sentencji wyroku sądu pierwszej instancji, że wyrok ten jest zgodny z zasadami szwedzkiego postępowania cywilnego i że ze względu na uznanie roszczenia stanowisko Braathens dotyczące zarzutu dyskryminującego zachowania jest pozbawione znaczenia dla sprawy. Sąd ten oddalił również żądanie apelacji dotyczące pkt 3 tej sentencji, dotyczącego wydania wyroku deklaratoryjnego.

27. Rzecznik wniósł skargę kasacyjną od wyroku sądu apelacyjnego, żądając od Högsta domstolen (sądu najwyższego) zwrócenia się do Trybunału w trybie prejudycjalnym, uchylenia tego wyroku, uchylenia wyroku Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie) i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania co do istoty co najmniej jednego z jego żądań mających na celu wydanie wyroku deklaratoryjnego, obok żądania zapłaty odszkodowania z tytułu dyskryminacji. Braathens wniósł o oddalenie tych żądań.

28. Sąd odsyłający wyjaśnia, że ustawa o dyskryminacji ma na celu walkę z dyskryminacją oraz wspieranie równości praw i szans osób niezależnie od płci, tożsamości lub ekspresji płciowej, przynależności etnicznej, religii lub poglądów, niepełnosprawności, orientacji seksualnej lub wieku. Ustawa ta, mająca charakter wiążący, obejmuje kilka dziedzin działalności, dotyczy zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego, została sporządzona z uwzględnieniem powodów dyskryminacji, o których mowa w konwencjach Narodów Zjednoczonych i Rady Europy oraz w szczególności w różnych aktach Unii Europejskiej, takich jak dyrektywa 2000/43, i ma na celu umożliwienie – zgodnie z pracami przygotowawczymi do niej – stosowania surowych i odstraszających sankcji w przypadku dyskryminacji.

29. Sąd ten dodaje, że w ramach transpozycji do prawa szwedzkiego dyrektywy 2000/43, a w szczególności jej art. 15, sankcjami nałożonymi na mocy tej ustawy na każdy dyskryminujący podmiot są odszkodowanie, zwane „odszkodowaniem z tytułu dyskryminacji", a także zmiana i unieważnienie umów oraz innych aktów prawnych. W szczególności każdy, kto narusza zakaz ustanowiony w art. 12 rozdziału 2, powinien uiścić takie odszkodowanie. Powinno ono w każdym konkretnym przypadku zostać ustalone w taki sposób, by mogło stanowić rozsądne odszkodowanie dla ofiary i wspierać walkę z dyskryminacją w społeczeństwie, tak aby spełnić podwójną funkcję związaną z naprawieniem szkody i prewencją [4]. Sąd odsyłający wyjaśnia, że spory mające na celu zastosowanie tego przepisu należą do właściwości sądów powszechnych orzekających zgodnie z przepisami kodeksu postępowania sądowego dotyczącymi postępowań cywilnych, w których dopuszczalne jest polubowne rozstrzygnięcie sporu, przy czym strony mają swobodę dysponowania prawami.

30. Högsta domstolen (sąd najwyższy) podkreśla także określone aspekty proceduralne wynikające z prawa krajowego. Wyjaśnia, że pozwany może uznać roszczenie odszkodowawcze powoda, nie będąc przy tym zobowiązanym do wskazania przyczyn uznania ani do oparcia się na zarzucie podniesionym przez powoda. Uznanie roszczenia może zatem nie być związane z zarzutami podniesionymi na

4 Rząd szwedzki, rzecznik i Braathens uściślili, że zgodnie z orzecznictwem Högsta domstolen (sądu najwyższego) odszkodowanie podlega podziałowi na dwie części, a mianowicie odszkodowanie oraz dodatkową kwotę tytułem prewencji. Odszkodowanie należy określić w wysokości uznanej za niezbędną w celu usunięcia skutków wynikających z dyskryminacji. Jego kwota nie jest ograniczona. Dodatkowa kwota tytułem prewencji jest co do zasady równa odszkodowaniu, co skutkuje jego podwojeniem.

poparcie powództwa. Takie uznanie ma w praktyce na celu umorzenie postępowania bez konieczności dalszego badania sprawy. Sąd powinien uwzględnić uznanie roszczenia bez rzeczywistego zbadania okoliczności faktycznych lub kwestii prawnej. Z takiego wyroku nie można zatem wyciągnąć żadnego pewnego wniosku co do zasadności argumentów powoda dotyczących okoliczności sporu.

31. Högsta domstolen (sąd najwyższy) dodaje, że powództwo o ustalenie przewidziane w art. 2 rozdziału 13 kodeksu postępowania sądowego ma na celu stwierdzenie istnienia stosunku prawnego między stronami. Jednakże powództwo to ma charakter fakultatywny. Sąd mógłby je zbadać, gdyby istniała niepewność co do tego stosunku prawnego i gdyby stosunek ten wyrządzał szkodę powodowi, w szczególności poprzez utrudnienie planowania jego działalności gospodarczej. Badanie takiego powództwa powinno zatem wydawać się właściwe w świetle okoliczności faktycznych, przy czym sąd powinien wyważyć z jednej strony interes prawny powoda, a z drugiej strony niedogodności, jakich mógłby doświadczyć pozwany, w szczególności ze względu na prawdopodobieństwo dodatkowych postępowań.

32. Sąd odsyłający wskazuje, że w sprawie w postępowaniu głównym sądy pierwszej i drugiej instancji wydały wyrok nakazujący Braathens zapłatę żądanego odszkodowania na podstawie uznania roszczenia, przy czym kwestia istnienia podnoszonej dyskryminacji nie może zdaniem tych sądów być badana w ramach postępowania o ustalenie.

33. Sąd odsyłający zastanawia się nad tym rezultatem, biorąc pod uwagę wymogi określone w art. 15 dyrektywy 2000/43 w dziedzinie sankcji związanych z dyskryminacją, interpretowanym w świetle obowiązku państw członkowskich zapewnienia każdej osobie prawa do skutecznego środka prawnego przed sądem w celu wysłuchania jej w przypadku naruszenia praw i wolności zagwarantowanych przez prawo Unii, zgodnie z art. 47 karty. Uważa on, że należy ustalić, czy sąd powinien mieć możliwość zbadania kwestii istnienia dyskryminacji na żądanie strony, która uważa była dyskryminowana, i czy odpowiedź na to pytanie zależy od tego, czy domniemany sprawca przyznaje jej istnienie.

34. W tych okolicznościach Högsta domstolen (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy w sprawie dotyczącej naruszenia zakazu ustanowionego w dyrektywie [2000/43], w której ofiara dyskryminacji domaga się odszkodowania, państwo członkowskie, na żądanie tej ofiary, musi zawsze zbadać, czy doszło do dyskryminacji – a w stosownym wypadku stwierdzić, że do niej doszło – bez względu na to, czy osoba oskarżona o dyskryminację przyznała, że dyskryminacja wystąpiła, aby określony w art. 15 [tej dyrektywy] wymóg stosowania skutecznych, proporcjonalnych i odstraszających sankcji można było uznać za spełniony?”.

35. Uwagi na piśmie zostały złożone przez rzecznika, Braathens, rządy szwedzki i fiński oraz Komisję Europejską. Z wyjątkiem rządu fińskiego strony te i zainteresowane podmioty były reprezentowane na rozprawie, która odbyła się w dniu 11 lutego 2020 r.

IV. Analiza

A. Uwagi wstępne

36. Powództwo wniesione w imieniu pasażera przez rzecznika ma na celu zasądzenie od Braathens na rzecz pasażera odszkodowania z tytułu dyskryminacji. Istotny aspekt tego powództwa polega na tym, że nie zmierza ono jedynie do zapłaty kwoty pieniężnej, lecz również do przyznania przez Braathens, że kwota ta jest wypłacana *z powodu* dyskryminacji, lub ewentualnie do stwierdzenia przez sąd naruszenia przysługującego pasażerowi prawa do równego traktowania.

37. Braathens odmawia zaś uznania jakiejkolwiek dyskryminacji. Przewoźnik ten zadeklarował gotowość do zapłaty i faktycznie wypłacił żądane odszkodowanie, lecz jedynie w celu wykazania „dobrej woli" i uniknięcia ewentualnie długiej i kosztownej procedury zmuszającej go do obrony przed zarzutem dyskryminacji.

38. Pomimo tej odmowy uznania istnienia dyskryminacji sądy pierwszej i drugiej instancji, zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi, stwierdziły, że – w następstwie uznania roszczenia rzecznika, którego powództwo uznano za ograniczone do żądania odszkodowania – spór został zakończony, pomimo że rzecznik domagał się również stwierdzenia istnienia dyskryminacji. Sądy te nakazały zatem wypłatę odszkodowania, lecz oddaliły żądania rzecznika mające na celu stwierdzenie naruszenia prawa do równego traktowania pasażera.

39. Podkreślam, że z uwag przedstawionych Trybunałowi wynika, iż powództwo o ustalenie mające na celu uzyskanie takiego stwierdzenia jest fakultatywne [5] i nie jest „zwyczajowe" w przypadku sporów dotyczących dyskryminacji [6]. Ze względu na to, że w tego rodzaju sporach odszkodowanie z tytułu dyskryminacji może co do zasady być ustalane bezpośrednio, powództwo o ustalenie istnienia stosunku prawnego lub prawa – które często wiąże się z dwuetapowym postępowaniem dotyczącym stwierdzenia dyskryminacji i następnie ustalenia odszkodowania – jest ogólnie uważane za niewłaściwe [7] i w związku z tym niedopuszczalne. Uważa się je za właściwe jedynie wtedy, gdy na przykład zakres szkody majątkowej lub niemajątkowej nie może zostać określony w chwili wniesienia środka prawnego, a wniesienie tego środka nie może być odroczone ze względu na termin przedawnienia [8].

40. Podsumowując: według prawa szwedzkiego, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez sądy pierwszej i drugiej instancji w postępowaniu głównym, osoba, która uważa się za ofiarę dyskryminacji ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne w rozumieniu art. 2 tej dyrektywy, nie może w praktyce uzyskać na drodze sądowej, poza odszkodowaniem, stwierdzenia istnienia takiej dyskryminacji, jeżeli domniemany sprawca tej dyskryminacji zgadza się na zapłatę żądanego odszkodowania, kwestionując przy tym jakąkolwiek dyskryminację. Zasadnicze pytanie, jakie pojawia się w niniejszej sprawie, dotyczy tego, czy mechanizm proceduralny umorzenia postępowania, taki jak uznanie roszczenia, może doprowadzić do takiego rezultatu bez naruszenia wymogów określonych w dyrektywie 2000/43.

5 Zobacz pkt 31 niniejszej opinii.

6 W uwagach na piśmie rzecznik wskazuje, że przedstawił swe żądania, posiadając odnośną wiedzę o tym, że zwykle nie są one dopuszczalne zgodnie z krajowymi przepisami proceduralnymi. Z dyskusji przeprowadzonej na rozprawie przed Trybunałem wynika również, że możliwość uzyskania wyroku deklaratoryjnego w związku z powództwem o odszkodowanie z tytułu dyskryminacji nie była dotąd rozpatrywana w orzeczeniach Högsta domstolen (sądu najwyższego) – według wiedzy stron w postępowaniu głównym oraz rządu szwedzkiego.

7 Zobacz pkt 31 niniejszej opinii.

8 Rzecznik podał dwa przykłady spraw, w których powód uważający, że doznał szkody niemajątkowej, na próżno domagał się wydania wyroku deklaratoryjnego lub zbadania sprawy co do istoty. W *pierwszej sprawie* powód domagał się stwierdzenia odpowiedzialności pozaumownej państwa ze względu na naruszenie praw jednostki w dziedzinie ochrony danych osobowych, zagwarantowanej na mocy prawa Unii. Sąd rozpatrujący sprawę stwierdził, że – jeśli chodzi o *szkodę niemajątkową – powództwo o ustalenie* nie jest *właściwe*, i zaproponował powodowi złożenie powództwa o wykonanie zobowiązania związanego z zapłatą odszkodowania z tytułu tej szkody [orzeczenie Svea hovrätt (sądu apelacyjnego z siedzibą w Sztokholmie), z dnia 10 stycznia 2008 r., w sprawie Ö 9152-07, J.S. c. staten genom Justitiekanslern]. *Druga sprawa* dotyczyła przypadku molestowania seksualnego studenta przez nauczyciela na uniwersytecie publicznym. Po początkowym kwestionowaniu *powództwa o wykonanie zobowiązania* związanego z zapłatą odszkodowania państwo uznało roszczenie, jednakże jedynie w sposób abstrakcyjny – na żądanie rzecznika skierowane w imieniu studenta – domagając się wyraźnego wskazania przez sąd, że państwo nie uznaje podnoszonego molestowania. Chociaż rzecznik wskazał, że podstawowy interes studenta nie ma charakteru ekonomicznego, *nie udało mu się skłonić sądu do rozpatrzenia co do istoty* kwestii, czy student jest poszkodowany w następstwie molestowania. Odmówiono skierowania odesłania prejudycjalnego do Trybunału i wydano wyrok w pierwszej instancji, nie umożliwiając studentowi, którego uznano za wygrywającego sprawę, złożenia apelacji [wyrok Stockholms tingsrätt (sądu pierwszej instancji w Sztokholmie) z dnia 5 października 2017 r., Diskrimineringsombudsmannen mot staten genom Justitiekanslern (T 16908–15)].

41. Podkreślam, że skarga kasacyjna rzecznika do sądu odsyłającego dotyczy wyłącznie sytuacji, w której osoba uważająca się za ofiarę dyskryminacji otrzymuje odszkodowanie od pozwanego, przy czym pozwany *nie uznał*, że zachowywał się w sposób dyskryminujący. Skarga ta nie dotyczy przypadku, w którym pozwany uznaje istnienie takiej dyskryminacji. W tym ostatnim przypadku rzecznik uważa, że z uwagi na to, iż powód zaspokoiłby wszystkie swoje żądania, sądy krajowe nie byłyby już zobowiązane do badania, czy faktycznie miała miejsce dyskryminacja, i nie byłoby potrzeby zwracania się do Trybunału w tej kwestii.

42. Biorąc pod uwagę ramy sporu w postępowaniu głównym, uważam, że pytanie prejudycjalne należy zbadać wyłącznie pod kątem nieuznania istnienia dyskryminacji przez domniemanego sprawcę.

43. Aby móc ocenić zakres swobody, jakim dysponują państwa członkowskie na płaszczyźnie proceduralnej przy wdrażaniu dyrektywy 2000/43, należy zbadać określone w niej wymogi.

B. Wymogi dyrektywy 2000/43

44. Jak wynika z preambuły dyrektywy 2000/43, ma ona na celu ochronę wszystkich osób fizycznych przed dyskryminacją ze względu na pochodzenie rasowe lub etniczne i tym samym zapewnienie poszanowania podstawowego prawa człowieka. Wspomniana dyrektywa konkretyzuje zatem, w dziedzinie, którą reguluje, ogólną zasadę niedyskryminacji, zagwarantowaną w art. 21 karty [9]. Jak wynika z motywu 12 i art. 3 tej dyrektywy, prawo to rozciąga się na najbardziej zróżnicowane dziedziny społeczne. W tym kontekście art. 7 i 15 wspomnianej dyrektywy, dotyczące środków prawnych i mających zastosowanie sankcji, odgrywają centralną rolę w celu zapewnienia poszanowania prawa do równego traktowania, wymagając od państw członkowskich, aby przewidziały odpowiednie środki ochrony prawnej [10] dla ofiar takiej dyskryminacji.

45. Artykuł 7 dyrektywy 2000/43 nakłada na państwa członkowskie obowiązek ustanowienia procedur sądowych lub administracyjnych w celu umożliwienia osobom, które uważają się za pokrzywdzone w związku z naruszeniem wobec nich zasady równego traktowania, dochodzenia praw wywodzonych przez nie z tej dyrektywy.

46. Zgodnie z art. 15 wspomnianej dyrektywy państwa członkowskie powinny przewidzieć skuteczne, proporcjonalne i odstraszające sankcje, które mogą obejmować wypłacenie odszkodowania ofierze.

47. Powyższe dwa przepisy są powiązane, jak wynika to z wiodącego wyroku von Colson i Kamann [11], dotyczącego wykładni dyrektywy 76/207/EWG [12] w sprawie zakazu dyskryminacji kobiet i mężczyzn. W wyroku tym dokonano w szczególności wykładni art. 6 tej dyrektywy, dotyczącego prawa osób będących ofiarami dyskryminacji do dochodzenia swoich praw, którego brzmienie jest zbliżone do brzmienia art. 7 dyrektywy 2000/43.

9 Zobacz analogicznie, jeśli chodzi o dyrektywę Rady 2000/78/WE z dnia 27 listopada 2000 r. ustanawiającą ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz.U. 2000, L 303, s. 16), wyrok z dnia 23 kwietnia 2020 r., Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI (C-507/18, EU:C:2020:289, pkt 38).

10 Zobacz motyw 19 dyrektywy 2000/43.

11 Wyrok z dnia 10 kwietnia 1984 r. (14/83, EU:C:1984:153).

12 Dyrektywa Rady z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz.U. 1976, L 39, s. 40).

48. Trybunał orzekł w tym wyroku, że państwa członkowskie mają na mocy art. 6 dyrektywy 76/207 obowiązek wprowadzenia do swoich porządków prawnych środków niezbędnych dla umożliwienia każdej osobie, która czuje się poszkodowana z powodu dyskryminacji, dochodzenia praw na drodze sądowej, uściślając, że środki te powinny być wystarczająco *skuteczne* dla osiągnięcia celu dyrektywy i umożliwiać *rzeczywiste* powoływanie się na nie przez zainteresowane osoby przed sądami krajowymi. Tytułem przykładu Trybunał wskazał, że takie środki mogą obejmować przepisy zapewniające odpowiednie odszkodowanie pieniężne, w razie potrzeby wzmocnione przez system grzywien [13].

49. Trybunał dodał, że sankcja powinna ponadto mieć względem sprawcy dyskryminacji *rzeczywisty skutek odstraszający* [14].

50. Ten wyrok i następujące po nim orzecznictwo zostały uwzględnione przez prawodawcę Unii w nowych dyrektywach przyjętych w dziedzinie równego traktowania, w tym w dyrektywie 2000/43 [15].

51. Dla jasności prawodawca Unii przewidział zatem nie tylko jeden przepis, lecz dwa odrębne przepisy, w tym przypadku art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43. Dotyczą one odpowiednio „ochrony praw", w tym postępowań sądowych lub administracyjnych, oraz „sankcji" [16].

52. Trybunał wyjaśnił w orzecznictwie cechy charakterystyczne tych pojęć. Zwracam uwagę, że te same pojęcia skuteczności i rzeczywistości zostały użyte w celu zakwalifikowania zarówno ochrony praw [17], jak i sankcji [18].

53. W odniesieniu do ochrony praw Trybunał odnosi się ogólnie do prawa do skutecznej ochrony sądowej [19].

54. Trybunał dokonał wykładni przepisu o brzmieniu identycznym z art. 7 dyrektywy 2000/43, a mianowicie art. 9 dyrektywy 2000/78 [20]. Orzekł, że w tym art. 9 przewidziano prawo do skutecznego środka prawnego – tak jak w art. 47 akapit pierwszy karty [21]. Zgodnie z tym ostatnim postanowieniem każdy, czyje prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone, ma prawo do skutecznego środka prawnego przed sądem.

13 Wyrok z dnia 10 kwietnia 1984 r., von Colson i Kamann (14/83, EU:C:1984:153, pkt 18).

14 Wyrok z dnia 10 kwietnia 1984 r., von Colson i Kamann (14/83, EU:C:1984:153, pkt 23).

15 Zobacz dyrektywa 2000/78; dyrektywa Rady 2004/113/WE z dnia 13 grudnia 2004 r. wprowadzająca w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług (Dz.U. 2004, L 373, s. 37); dyrektywa 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (Dz.U. 2006, L 204, s. 23); a także dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/41/UE z dnia 7 lipca 2010 r. w sprawie stosowania zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn prowadzących działalność na własny rachunek oraz uchylająca dyrektywę Rady 86/613/EWG (Dz.U. 2010, L 180, s. 1).

16 Przepisy te zawarto, odpowiednio, w art. 9 i 17 dyrektywy 2000/78, art. 8 i 14 dyrektywy 2004/113, art. 17, 18 i 25 dyrektywy 2006/54 oraz art. 9 i 10 dyrektywy 2010/41. Nawet jeśli istnieją pewne różnice pomiędzy tymi dyrektywami w zakresie ich brzmienia, nie są one istotne w ramach niniejszej analizy.

17 Zobacz wyroki: z dnia 8 listopada 1990 r., Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, pkt 23); z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 22, 24); z dnia 22 kwietnia 1997 r., Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, pkt 39); z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 37); z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 63); a także z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 31).

18 Zobacz wyroki: z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 22); z dnia 22 kwietnia 1997 r., Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, pkt 25); z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 38); a także z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 73).

19 Zobacz, co się tyczy dyrektywy 2000/43, wyrok z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 37).

20 Wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375).

21 Zobacz podobnie wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, pkt 61).

55. Podkreślam, iż pomimo że chodzi o prawo podstawowe ustanowione w prawie pierwotnym, na które może powołać się każda osoba, prawodawca Unii uznał za konieczne potwierdzenie go w dyrektywie 2000/43, podobnie jak w innych dyrektywach w sprawie równego traktowania, przewidując, że powinno ono być wykonywane w ramach odpowiednich procedur. Procedury te nawiązują do środków prawnych, jakie państwa członkowskie powinny ustanowić na podstawie art. 19 ust. 1 akapit drugi TUE w celu zapewnienia skutecznej ochrony sądowej w dziedzinach objętych prawem Unii.

56. Trybunał orzekł zatem w wyroku Leitner [22], że poszanowanie zasady równego traktowania wymaga w odniesieniu do osób, które były dyskryminowane – w owej sprawie ze względu na wiek – „*zapewnienia* im skutecznej ochrony sądowej przysługującego im prawa do równego traktowania” [23].

57. Z powyższego wynika, że osoba, która uważa się za ofiarę dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, powinna mieć możliwość, zgodnie z art. 7 dyrektywy 2000/43, powołania się przed sądem na przysługujące jej prawo do równego traktowania, aby sąd ten zbadał, czy doszło do dyskryminacji, i zapewnił poszanowanie jej prawa [24].

58. Prawodawca wzmocnił ponadto ochronę sądową osoby, która uważa się za ofiarę dyskryminacji, ułatwiając jej przeprowadzenie dowodu. W art. 8 dyrektywy 2000/43 przewidziano mianowicie, że jeżeli osoba, która uważa się za ofiarę dyskryminacji, przedstawi fakty pozwalające domniemywać istnienie dyskryminacji, to do strony pozwanej należy udowodnienie, że nie doszło do naruszenia zasady równego traktowania.

59. Co się tyczy sankcji przewidzianych w art. 15 dyrektywy 2000/43 Trybunał podkreślił w odniesieniu do analogicznych przepisów, że państwa członkowskie powinny w pierwszej kolejności upewnić się, że ofiara będzie mogła uzyskać *pełne naprawienie* [25] poniesionej szkody. W konsekwencji odszkodowanie to nie może zostać ograniczone [26].

60. Po drugie, sankcje powinny mieć rzeczywiście *odstraszający* skutek [27]. Nie mogą one zatem być czysto symboliczne [28] i powinny być odpowiednie do wagi naruszeń [29], przy jednoczesnym poszanowaniu zasady proporcjonalności [30]. Uznaje się, że środki związane z jawnością mogą odgrywać rolę odstraszającą [31]. Sankcje mogą również pełnić funkcję karną [32].

22 Wyrok z dnia 8 maja 2019 r. (C-396/17, EU:C:2019:375, pkt 62).

23 Podkreślenie moje.

24 Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości w celu powołania się na prawo do równego traktowania wskazano w propozycji dyrektywy Rady wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne [COM(1999) 566 final]. Jest ono związane z utrwalonym orzecznictwem dotyczącym prawa do skutecznego środka prawnego; zob. niedawny wyrok z dnia 26 marca 2020 r., szczególna procedura kontroli orzeczeń, Simpson i HG/Rada i Komisja (C-542/18 RX II i C-543/18 RX II, EU:C:2020:232, pkt 55).

25 Zobacz wyroki: z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 26, 31, 34); a także z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 33, 37).

26 Zobacz wyrok z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 30, 32).

27 Zobacz wyroki: z dnia 8 listopada 1990 r., Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, pkt 23); z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 24); z dnia 22 kwietnia 1997 r., Draehmpaehl (C-180/95, EU:C:1997:208, pkt 40); z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 63); a także z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 31). Podkreślam, że ta podwójna funkcja sankcji została odzwierciedlona w dwóch odrębnych przepisach dyrektywy 2006/54, a mianowicie w art. 18 i 25, zatytułowanych, odpowiednio, „Zadośćuczynienie lub odszkodowanie” i „Sankcje”. Termin „sankcja” został od tej chwili zarezerwowany dla środków mających jedynie funkcję odstraszającą.

28 Zobacz wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 64).

29 Zobacz wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 63).

30 Zobacz wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 63).

31 Zobacz wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 68).

32 Zobacz wyrok z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 40).

61. Podkreślam, że o ile ochrona sądowa i sankcje powinny być skuteczne i rzeczywiste, o tyle państwa członkowskie mają swobodę wyboru środków, jakie uznają za odpowiednie, pod warunkiem że pozwalają im one na osiągnięcie celów zamierzonych przez prawo Unii [33].

62. W niniejszej sprawie chodzi właśnie o zakres tej swobody wyboru w świetle obowiązków określonych przez prawodawcę Unii w dyrektywie 2000/43.

63. Z wyjaśnień sądu odsyłającego wynika, że system sankcji taki jak będący przedmiotem postępowania głównego ma na celu, po pierwsze, naprawienie szkody poniesionej przez ofiarę, a po drugie, ukaranie sprawcy dyskryminacji i zniechęcenie go do zachowywania się w sposób dyskryminujący w przyszłości. Ponadto w celu wdrożenia tych sankcji przewidziano środek prawny w postaci powództwa o wykonanie zobowiązania.

64. Braathens, rząd szwedzki i Komisja wnioskują z tego, że taki system sankcji i środków prawnych – obejmujący proceduralny mechanizm umorzenia postępowania w następstwie uznania roszczenia – spełnia wymogi przewidziane w dyrektywie 2000/43.

65. Podobnie jak rzecznik ze swej strony uważam – w przeciwieństwie do Braathens, rządu szwedzkiego i Komisji – że taka sytuacja nie ma miejsca.

C. Konsekwencje dyrektywy 2000/43 dla autonomii proceduralnej

66. Przypominam, że zgodnie z zasadą autonomii proceduralnej i utrwalonym orzecznictwem w braku uregulowań Unii mających na celu zapewnienie ochrony sądowej uprawnień podmiotów prawa wynikających z prawa Unii do porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy wyznaczenie właściwych sądów i określenie zasad proceduralnych dotyczących środków prawnych mających zapewnić ochronę tych praw [34].

67. Ta swoboda państw członkowskich podlega zasadom równoważności i skuteczności, a mianowicie w przypadku pierwszej z nich – obowiązkowi zapewnienia, by owe zasady proceduralne nie były mniej korzystne niż w przypadku podobnych środków prawnych o charakterze wewnętrznym, a w przypadku drugiej – obowiązkowi zapewnienia, by zasady te nie czyniły wykonywania praw przyznanych przez prawo Unii niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym.

68. W wielu sprawach Trybunał stopniowo stosował inny test, a mianowicie test dotyczący skutecznej ochrony sądowej, zagwarantowanej obecnie w art. 47 karty [35]. Test ten polega na zbadaniu, czy dane prawo krajowe zapewnia skuteczną ochronę sądową, pozwalając zainteresowanemu na dochodzenie przed sądem praw, które wywodzi on z prawa Unii. Ten ostatni test jest uważany za bardziej wiążący. Dopuszcza on ograniczenie jedynie na podstawie art. 52 ust. 1 karty, to znaczy pod warunkiem, że ograniczenie to zostanie przewidziane ustawą, szanuje istotę praw i wolności uznanych w karcie oraz zasadę proporcjonalności.

33 Zobacz wyroki: z dnia 8 listopada 1990 r., Dekker (C-177/88, EU:C:1990:383, pkt 26); z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 23); z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 37); z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 61); a także z dnia 17 grudnia 2015 r., Arjona Camacho (C-407/14, EU:C:2015:831, pkt 30).

34 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 16 grudnia 1976 r., Rewe-Zentralfinanz i Rewe-Zentral (33/76, EU:C:1976:188); z dnia 13 marca 2007 r., Unibet (C-432/05, zwany dalej „wyrokiem Unibet", EU:C:2007:163, pkt 39).

35 Zobacz w szczególności wyroki: z dnia 15 września 2016 r., Star Storage i in. (C-439/14 i C-488/14, EU:C:2016:688); z dnia 8 listopada 2016 r., Lesoochranárske zoskupenie VLK (C-243/15, EU:C:2016:838).

69. Pierwszy lub drugi test będzie zwykle stosowany w zależności od tego, czy badane przepisy przyznają prawo do skutecznej ochrony sądowej w rozumieniu art. 47 karty [36].

70. W zakresie, w jakim niniejsza sprawa dotyczy przepisów prawa wtórnego w dziedzinie sankcji i środków prawnych, które mają na celu zapewnienie skutecznej ochrony sądowej, należy moim zdaniem zastosować związany z nią test.

71. Uważam jednak, że w takim przypadku nie należy przeciwstawiać sobie tych dwu testów, ponieważ pojęcie „skuteczności" w ramach zasady autonomii proceduralnej pokrywa się z pojęciem „skutecznej ochrony sądowej".

72. Państwa członkowskie mają zatem swobodę w przyjmowaniu przepisów proceduralnych, które uznają za odpowiednie, z zastrzeżeniem wymogów wynikających z dyrektywy 2000/43.

73. Pragnę zauważyć w tym względzie, że art. 7, 8 i 15 dyrektywy 2000/43, interpretowane w świetle art. 47 karty, zawierają wyraźne lub dorozumiane przepisy prawne.

74. Po pierwsze, zgodnie z art. 7 i 15 tej dyrektywy państwa członkowskie są zobowiązane do ustanowienia środków prawnych oraz środków zaradczych i sankcji pozwalających na zapewnienie skutecznej ochrony sądowej. Po drugie, art. 8 wspomnianej dyrektywy przewiduje wyraźnie zasadę proceduralną w zakresie ciężaru dowodu.

75. Poniżej zbadam konsekwencje praktyczne, jakie z tego wynikają dla środków przyjętych przez państwa członkowskie na podstawie tej dyrektywy w dziedzinie sankcji (sekcja 1), środków prawnych (sekcja 2), a także, bardziej ogólnie, możliwości przewidzenia przez te państwa mechanizmów ułatwiających rozstrzyganie sporów, opartych na zasadzie dyspozycyjności (sekcja 3).

1. W przedmiocie „swobody" określenia sankcji przez państwa członkowskie

76. Z utrwalonego orzecznictwa, do którego odniesiono się w przypisie 33 do niniejszej opinii, wynika, że państwa członkowskie dysponują szerokim marginesem swobody w wyborze sankcji, które uznają za odpowiednie. W odniesieniu do dyrektywy 2000/43 Trybunał orzekł w wyroku Feryn [37], że nie nakłada ona określonych sankcji, lecz pozostawia państwom członkowskim swobodę wyboru pomiędzy różnymi rozwiązaniami właściwymi dla realizacji wyznaczonego w niej celu.

77. W wyroku tym, który dotyczył dyskryminacji przy wyborze kandydatów do pracy, w pkt 39 Trybunał wyjaśnił, że sankcje mogą polegać na stwierdzeniu przez sąd lub właściwy organ administracji, że dyskryminacja miała miejsce, i odpowiednim upublicznieniu tego stwierdzenia, a także nakazaniu pracodawcy zaniechania stwierdzonej dyskryminującej praktyki, ewentualnie z równoczesnym wymierzeniem grzywny lub, ponadto, zasądzeniem odszkodowania na rzecz podmiotu zaangażowanego w postępowanie [38].

78. Wynika z tego, że państwo członkowskie może w szczególności przewidzieć zapłatę odszkodowania jako sankcji oraz że stwierdzenie dyskryminacji jest tylko jedną z pozostałych możliwości zastosowania przezeń sankcji.

36 Tytułem przykładu zob. *w pierwszej kolejności*, w przedmiocie samego stosowania testu autonomii proceduralnej, wyroki: z dnia 27 lutego 2003 r., Santex (C-327/00, EU:C:2003:109); z dnia 6 października 2015 r., Târşia (C 69/14, EU:C:2015:662); *w drugiej kolejności*, w przedmiocie samego stosowania testu skutecznej ochrony sądowej, wyroki: z dnia 15 września 2016 r., Star Storage i in. (C-439/14 i C-488/14, EU:C:2016:688); z dnia 8 listopada 2016 r., Lesoochranárske zoskupenie VLK (C-243/15, EU:C:2016:838), i *w trzeciej kolejności*, w przedmiocie stosowania obydwu testów, wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in. (od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146).

37 Wyrok z dnia 10 lipca 2008 r. (C-54/07, EU:C:2008:397, pkt 37).

38 Wyrok z dnia 10 lipca 2008 r., Feryn (C-54/07, EU:C:2008:397).

79. Z wyroku tego wynika jednak, że orzeczona sankcja jest ściśle związana z istnieniem dyskryminacji [39]. Wyroku tego nie można interpretować w ten sposób, że odszkodowanie mogłoby stanowić skuteczną sankcję na podstawie art. 15 dyrektywy 2000/43 – bez przyznania przez domniemanego sprawcę dyskryminacji naruszenia prawa do równego traktowania lub stwierdzenia tego naruszenia przez organ administracji lub sąd.

80. Uważam, że brak ustalenia związku między wypłatą odszkodowania a naruszeniem prawa do równego traktowania poprzez przyznanie lub stwierdzenie tego naruszenia naruszałby zarówno funkcję odszkodowawczą, jak i funkcję odstraszającą sankcji.

a) W przedmiocie funkcji odszkodowawczej sankcji

81. Trybunał orzekł w wyroku Marshall, że odszkodowanie pieniężne może być środkiem przyjętym w celu przywrócenia równego traktowania, w danym wypadku kobiet i mężczyzn, podkreślając, że odszkodowanie to powinno być odpowiednie w stosunku do poniesionej szkody [40].

82. Jednakże w jaki sposób można by mówić o naprawieniu poniesionej szkody, gdyby nie została ona uznana lub stwierdzona?

83. Kwestia ta pojawia się w szczególności w przypadku szkody niemajątkowej, tak jak w niniejszej sprawie. Wydaje się, że wypłata kwoty pieniężnej co do zasady nie wystarcza sama w sobie do naprawienia wyrządzonej szkody niemajątkowej. Jak podnosi rzecznik, nadrzędny interes pasażera i większości ofiar dyskryminacji, które reprezentuje, nie ma charakteru ekonomicznego.

84. W takiej sytuacji o ile pozwany wypłaca żądaną kwotę, jednocześnie odmawiając uznania istnienia szkody, o tyle poszkodowany otrzymuje kwotę pieniężną, jednak nie jest ona związana z poniesioną szkodą niemajątkową – jest ona oderwana od rzeczywistych przeżyć ofiary. Jeśli sąd, wbrew woli powoda, wspomina w wydanym wyroku, że dyskryminacja nie jest uznawana [41], i sam nie wypowiada się na temat rzeczywistego charakteru zarzucanej dyskryminacji lub jej braku, dyskryminacja ta nie istnieje w świetle prawa.

85. Konieczność ustalenia związku między sankcją – w niniejszym przypadku odszkodowaniem – a istnieniem dyskryminacji znajduje potwierdzenie w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zwanego dalej „ETPC").

86. Przypominam, że zgodnie z art. 52 ust. 3 karty w zakresie, w jakim karta zawiera prawa, które odpowiadają prawom zagwarantowanym w europejskiej Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, podpisanej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (zwanej dalej „EKPC"), ich znaczenie i zakres są takie same jak znaczenie i zakres praw przyznanych przez tę konwencję.

87. Tymczasem prawo do skutecznej ochrony sądowej, o którym mowa w art. 47 karty, odzwierciedla prawa wymienione w art. 6 i 13 EKPC, dotyczące, odpowiednio, prawa do rzetelnego procesu sądowego i prawa do skutecznego środka prawnego [42]. Ponadto prawo do równego traktowania bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, które dyrektywa 2000/43 ma chronić i które zapisano w art. 21 karty, nawiązuje do art. 14 EKPC [43]. W konsekwencji odwołanie się do orzecznictwa ETPC jest w tej dziedzinie istotne.

39 Ścisły związek między prawem a środkiem odszkodowawczym został podkreślony przez W. van Gerven w artykule pt. „Of rights, remedies and procedures", CMLRev, 2000, nr 37, s. 525: „The close link between right and remedy lies in the fact that a right must necessarily give rise to a remedy which allows the right to be enforced through the judicial process".

40 Zobacz podobnie wyrok z dnia 2 sierpnia 1993 r., Marshall (C-271/91, EU:C:1993:335, pkt 30, 34).

41 Wyrok sądu pierwszej instancji zawiera w niniejszym wypadku taką wzmiankę.

42 Zobacz wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych (Dz.U. 2007, C 303, s. 17) związane z jej art. 47.

43 Zobacz wyjaśnienia dotyczące Karty praw podstawowych (Dz.U. 2007, C 303, s. 17) związane z jej art. 21.

88. ETPC uznał, że osoba, która uważa się za „ofiarę" dyskryminacji w rozumieniu art. 34 [44] EKPC i która domaga się jej naprawienia w formie odszkodowania, traci status ofiary jedynie po spełnieniu dwóch przesłanek. Powinna ona nie tylko otrzymać żądane odszkodowanie, ale również wskazane naruszenie EKPC powinno zostać uznane przez organy krajowe [45].

89. Uważam, że orzecznictwo to ma znaczenie dla ofiar dyskryminacji w rozumieniu dyrektywy 2000/43. Pojęcie „osoby, która uważa się za pokrzywdzoną" w ramach tej dyrektywy odpowiada pojęciu „domniemanej ofiary" dyskryminacji w rozumieniu EKPC [46].

90. Gdyby zastosować to orzecznictwo ETPC w ramach sprawy takiej jak rozpatrywana w postępowaniu głównym, oznaczałoby to, że aby uzyskać rzeczywiste naprawienie poniesionej szkody, osoba ta powinna mieć możliwość żądania od sądu stwierdzenia, że była ofiarą dyskryminacji. W orzecznictwie tym podkreślono zatem znaczenie stwierdzenia istnienia związku między odszkodowaniem wypłaconym osobie, która uważa się za poszkodowaną w związku z nieprzestrzeganiem wobec niej zasady równego traktowania, a naruszeniem jej prawa do równego traktowania.

91. Nie można przyjąć stanowiska rządu szwedzkiego i Braathens, zgodnie z którym orzecznictwo ETPC nie ma znaczenia w ramach sporu pomiędzy dwoma podmiotami prywatnymi – w niniejszym przypadku spółką prywatną a jednostką – ponieważ dotyczy wyłącznie stosunków pomiędzy państwem a jednostką.

92. Po pierwsze, wnioski wynikające z orzecznictwa ETPC dotyczącego zakazu naruszania praw podstawowych mają bowiem zastosowanie również do stosunków między jednostkami za pośrednictwem doktryny „obowiązków pozytywnych", które konwencja ta nakłada na państwa będące stronami – w szczególności pozytywnego obowiązku zapewnienia, by przy wykonywaniu praw przewidzianych przez tę konwencję jednostka nie była dyskryminowana przez inną jednostkę [47]. Po drugie, ograniczenia przewidziane w EKPC w odniesieniu do zakresu stosowania prawa przewidzianego w tej konwencji [48] w żadnym razie nie mogą mieć zastosowania do praw równoważnych zawartych w karcie, o ile postanowienia karty nie przewidują takiego ograniczenia. Ponadto Trybunał dokonał wykładni art. 21 i 47 karty w wielu sporach między jednostkami [49].

93. Wynika z tego, że w przypadku sporu dotyczącego dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne powód taki jak zainteresowany pasażer powinien móc doprowadzić do stwierdzenia, że odszkodowanie dochodzone od prywatnej spółki, takiej jak przewoźnik lotniczy, którego dotyczy postępowanie główne, wynika z takiej dyskryminacji. Jeśli ten przewoźnik uzna roszczenie odszkodowawcze bez uznania dyskryminacji, powód, który uważa się za poszkodowanego, powinien mieć możliwość zwrócenia się do sądu o zbadanie istnienia dyskryminacji.

44 Zgodnie z art. 34 EKPC ETPC może przyjmować skargi każdej osoby fizycznej, która uważa, że stała się ofiarą naruszenia przez jedną z „Wysokich Układających się Stron praw zawartych w niniejszej konwencji lub jej protokołach".

45 Zobacz w szczególności orzeczenie ETPC z dnia 25 listopada 2004 r., Nardone przeciwko Włochom (CE:ECHR:2004:1125DEC003436802, § 1 części „Co do prawa"); wyrok ETPC z dnia 7 czerwca 2012 r., Centro Europa 7.S.R.L i Di Stefano przeciwko Włochom (CE:ECHR:2012:0607JUD003843309, § 81 i przytoczone tam orzecznictwo, a także §§ 87, 88).

46 Wskazuję, że w motywie 24 dyrektywy 2000/43 oraz w pracach przygotowawczych posłużono się terminem „ofiara".

47 Zobacz podobnie wyrok ETPC z dnia 12 kwietnia 2016 r., R.B. przeciwko Węgrom (CE:ECHR:2016:0412JUD006460212, § 81).

48 Przypominam na przykład, że zasadę zakazu dyskryminacji określoną w art. 14 EKPC stosuje się jedynie w powiązaniu z innymi prawami i wolnościami uznanymi w tej konwencji. Ponadto zgodnie z art. 52 ust. 3 zdanie drugie karty nie istnieje przeszkoda, aby prawo Unii przyznawało szerszy zakres praw.

49 Chociaż sugeruję Trybunałowi, by nie stosował bezpośrednio art. 21 i 47 karty, lecz dokonał wykładni dyrektywy 2000/43 w świetle tych postanowień, podkreślam, że Trybunał orzekł, iż mają one bezpośredni skutek horyzontalny, w związku z czym można je stosować bezpośrednio w ramach sporu między dwoma osobami prywatnymi. Zobacz wyroki: z dnia 17 kwietnia 2018 r., Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, pkt 76); z dnia 22 stycznia 2019 r., Cresco Investigation (C-193/17, EU:C:2019:43, pkt 76).

94. Ustalenie związku między odszkodowaniem a istnieniem dyskryminacji poprzez uznanie lub stwierdzenie dyskryminacji jest istotne nie tylko po to, by poszkodowany mógł uzyskać odpowiednie odszkodowanie, lecz także po to, by kara mogła spełnić drugą funkcję – funkcję odstraszającą, zgodnie z art. 15 dyrektywy 2000/43.

b) *W przedmiocie funkcji odstraszającej sankcji*

95. Względy analogiczne do tych, jakie przedstawiłem pod lit. a) w odniesieniu do konieczności ustalenia istnienia związku między sankcją a prawem, które zostało naruszone, poprzez uznanie lub stwierdzenie tego naruszenia, mają zastosowanie w celu zapewnienia, by sankcja pełniła funkcję odstraszającą zarówno wobec pozwanego, jak i wobec innych sprawców podobnej dyskryminacji.

96. W jaki sposób zapłata kwoty mogłaby bowiem mieć wystarczająco odstraszający skutek w stosunku do pozwanego, skłaniając go do niepowtarzania dyskryminującego zachowania i zapobiegając w ten sposób dalszemu dyskryminowaniu z jego strony lub ze strony innych osób, jeśli pozwany nie przyznaje, że dopuścił się takiego zachowania, i jeśli sąd nie stwierdza istnienia dyskryminacji?

97. Rząd fiński twierdzi, że osoba dyskryminująca uświadamia sobie tę dyskryminację, płacąc podwyższone odszkodowanie, i w związku z tym jest zniechęcona do powtórzenia tego samego dyskryminującego zachowania w przyszłości. Jednakże takie uświadomienie nie ma miejsca, gdy – tak jak w niniejszej sprawie – strona pozwana odmawia uznania jakiejkolwiek dyskryminacji, a żądana kwota nie ma dla niej znaczących skutków gospodarczych [50].

98. Gdyby sankcja nie była wyraźnie związana z zachowaniem dyskryminującym, należałoby stwierdzić, że odstraszający skutek zostałby znacząco złagodzony. Sprawca dyskryminacji mógłby zostać zachęcony do ignorowania dyskryminacji w przyszłości i powtórzyć te same zachowania, ponieważ nie zostałby ukarany „za” dyskryminację.

99. Gdyby w ramach powództwa odszkodowawczego pozwany mógł zapłacić odszkodowanie, odmawiając uznania jakiejkolwiek dyskryminacji, a sąd nie mógłby stwierdzić jej istnienia, środki nałożone na mocy dyrektywy 2000/43 zostałyby w znacznym stopniu pozbawione skuteczności (effet utile) i nie pozwoliłyby na skuteczne zwalczanie dyskryminacji, ponieważ mogłaby ona zostać zignorowana.

100. W takim przypadku pozwany mógłby w pewnym sensie „kupować” swoje dyskryminujące zachowanie, ponieważ nie zostało ono ani uznane, ani stwierdzone.

101. Natomiast uznanie lub stwierdzenie naruszenia podstawowego prawa do równego traktowania może skłonić pozwanego do niepowtarzania tych samych zachowań dyskryminujących w przyszłości. Skutek odstraszający może być jeszcze wzmocniony poprzez komunikat, a nawet publiczne ogłoszenie, w tym zakresie.

102. W konsekwencji proponuję, aby Trybunał orzekł, że powinien istnieć związek między sankcją a istnieniem dyskryminacji bądź to poprzez uznanie dyskryminacji przez jej sprawcę, bądź poprzez stwierdzenie jej przez sąd lub organ administracji, tak aby kara mogła w pełni spełnić swe funkcje odszkodowawcze i odstraszające, zgodnie z art. 7 i 15 dyrektywy 2000/43.

50 Bez rozpatrywania odpowiedniego charakteru poziomu sankcji wskazuję, że sama Braathens podkreśliła, iż kwota dochodzonego odszkodowania jest bardzo niska.

2. W przedmiocie „swobodnego" określenia środków prawnych

103. Powyższe rozważania dotyczące uznania lub stwierdzenia dyskryminacji mają znaczenie również w odniesieniu do weryfikacji istnienia skutecznych i rzeczywistych środków prawnych, zgodnie z art. 7 dyrektywy 2000/43. Chodzi tu bowiem o dwa aspekty tego samego problemu, ponieważ naruszenie obowiązku ustanowienia skutecznych sankcji przekłada się na naruszenie skuteczności środków prawnych.

104. Jak wskazałem w pkt 71 niniejszej opinii, pojęcie „skuteczności" pokrywa się tutaj z pojęciem „skutecznej ochrony sądowej".

105. Chociaż państwom członkowskim przysługuje co do zasady swobodny wybór środków prawnych i zasad proceduralnych, którym podlegają, mogą one dokonać tego wyboru z zastrzeżeniem, że nie naruszają prawa do skutecznej ochrony sądowej określonego w art. 7 dyrektywy 2000/43 w związku z art. 47 karty.

106. Zdaniem Braathens z wyroku Unibet wynika, że państwa członkowskie nie są zobowiązane do ustanowienia autonomicznego środka prawnego w celu sprawdzenia zgodności prawa krajowego z prawem Unii. Braathens wywodzi z tego, że środek prawny taki jak przewidziane w szwedzkim prawie procesowym powództwo o wykonanie zobowiązania i związane z nim zasady proceduralne – w niniejszym przypadku mechanizm uznania roszczenia – są zgodne z prawem Unii.

107. W tym względzie przypominam, iż jest prawdą, że prawo Unii nie miało na celu ustanowienia środków prawnych innych niż ustanowione w prawie krajowym. Z wyroku tego wynika jednak, że stwierdzenie to ma zastosowanie pod warunkiem, że na mocy prawa krajowego istnieją środki prawne, choćby incydentalne, mające na celu zapewnienie poszanowania praw, jakie jednostki wywodzą z prawa Unii [51].

108. Tymczasem z przedłożonych Trybunałowi akt sprawy wynika, że jeśli pozwany zdecyduje się uznać roszczenie odszkodowawcze powoda, zaprzeczając równocześnie, że dopuścił się dyskryminującego zachowania, powód jest w praktyce pozbawiony możliwości uzyskania zbadania przez sąd lub stwierdzenia przezeń dyskryminacji, choćby nawet incydentalnie.

109. Oczywiście to do sądu odsyłającego należy zbadanie, czy taki jest skutek prawa krajowego. Pragnę w każdym razie zauważyć, że zgodnie z wyjaśnieniami przedstawionymi przez ten sąd we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym powództwo o ustalenie istnienia dyskryminacji jest fakultatywne i zależy od oceny sądu, który rozstrzyga o jego celowości, tak że osoba, która uważa się za poszkodowaną, nie ma *prawa* [52] do zbadania i ewentualnie stwierdzenia istnienia dyskryminacji.

110. Należy stwierdzić, że taka sytuacja nie daje osobie, która uważa się za poszkodowaną, gwarancji dostępu do sądu w celu stwierdzenia istnienia dyskryminacji zgodnie z art. 7 dyrektywy 2000/43 i art. 47 karty [53].

51 Zobacz podobnie wyrok Unibet, pkt 42, 65.

52 Zobacz podobnie wyrok z dnia 25 kwietnia 2013 r., Asociația Accept (C-81/12, EU:C:2013:275, pkt 69), z którego wynika, że samo istnienie powództwa dotyczącego odpowiedzialności cywilnej, zgodnie z danym prawem krajowym, nie może jako takie łagodzić ewentualnych braków odnoszących się do skuteczności sankcji, jeśli ze względu na istotne reguły prawa krajowego ów środek prawny nie może okazać się skuteczny w praktyce.

53 Zobacz podobnie wyrok z dnia 8 maja 2019 r., Leitner (C-396/17, EU:C:2019:375, pkt 62), a także pkt 56 niniejszej opinii.

111. Stosowany test jest ścisły. Osoba, która uważa się za poszkodowaną, powinna mieć prawo dostępu do sądu. Ów dostęp do sądu stanowi zasadniczą treść prawa do skutecznej ochrony sądowej, o którym mowa w art. 7 dyrektywy 2000/43 i art. 47 karty, a zatem mechanizm procesowy umorzenia postępowania, który nie prowadziłby ani do uznania, ani do stwierdzenia dyskryminacji, nie spełnia testu określonego w art. 52 ust. 1 karty [54].

112. Pragnę zauważyć, iż oprócz faktu, że mechanizm procesowy umorzenia postępowania może stwarzać przeszkodę w dostępie do sądu, którego wymagają art. 7 dyrektywy 2000/43 i art. 47 karty, taki mechanizm, jeżeli kończy proces bez uznania przez pozwanego istnienia dyskryminacji, może również uniemożliwić skuteczne stosowanie art. 8 dyrektywy 2000/43, który ma na celu wzmocnienie ochrony sądowej.

113. Przypominam, że zgodnie z tym przepisem jeżeli osoba, która uważa się za poszkodowaną, przedstawia przed sądem lub właściwym organem fakty, z których można domniemywać istnienie dyskryminacji, na stronie pozwanej ciąży ciężar dowiedzenia, że zasada równego traktowania nie została naruszona.

114. Tymczasem osoba, która uważa się za poszkodowaną, nie może nawet wykazać takich faktów przed sądem, ponieważ jej powództwo kończy się na etapie uznania roszczenia.

115. Pomimo bowiem, iż rzecznik uznał, w świetle podniesionego przez pasażera problemu dyskryminacji, że pasażer zasługiwał na jego wsparcie, właściwy sąd nie zbadał, czy pasażer wykazał okoliczności faktyczne mogące prowadzić do powstania domniemania dyskryminacji. Sądy pierwszej i drugiej instancji uznały, że uwzględniono żądania powoda, w związku z czym żadna kwestia nie podlega już rozpatrzeniu. Pasażer nie był zatem w stanie przedstawić swojej sprawy w przedmiocie istnienia dyskryminacji.

116. Należy stwierdzić, że w takim przypadku art. 8 dyrektywy 2000/43 zostaje pozbawiony skuteczności (effet utile), a osoba, która uważa się za poszkodowaną, nie ma możliwości bycia wysłuchaną w przedmiocie jednego z jej zasadniczych roszczeń.

117. Braathens, rząd szwedzki i Komisja podnoszą ponadto, że w celu dokonania oceny, czy przepisy proceduralne takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym pozwalają zapewnić skuteczność prawa Unii, należy rozpatrywać je w ramach całości danego prawa krajowego i uwzględnić w szczególności istnienie innych środków prawnych [55] – w tym przypadku środków przewidzianych w prawie karnym dla celów zwalczania niedozwolonej dyskryminacji.

118. W tym względzie pragnę zauważyć, że dyrektywa 2000/43 nie dotyczy postępowań karnych [56], zaś sąd odsyłający nie wspomniał o nich, lecz podkreślił cywilne środki prawne służące wdrożeniu tej dyrektywy. Możliwość wszczęcia postępowania karnego była jednak przedmiotem dyskusji na rozprawie, w następstwie pytania Trybunału skierowanego do rządu szwedzkiego w celu udzielenia odpowiedzi na piśmie. Rząd ten wskazał, że niezgodna z prawem dyskryminacja podlega ściganiu karnemu. Uściślił, że jeśli po złożeniu doniesienia do policji prokurator nie wszczyna takiego postępowania, jednostka ma możliwość wszczęcia postępowania z oskarżenia prywatnego. Rzecznik nie kwestionuje możliwości wszczęcia postępowania karnego, podkreśla jednak, że prawdopodobieństwo jego przeprowadzenia jest niewielkie, biorąc pod uwagę zaangażowanie zasobów publicznych ograniczające liczbę spraw, które mogą być przedmiotem dochodzenia, a także trudności związane z dostarczeniem wymaganych dowodów przez osobę prywatną.

54 Zobacz pkt 68 niniejszej opinii.

55 W tym względzie opierają się oni na wyroku Unibet, pkt 54.

56 Dyrektywa 2000/43 nie wywiera wpływu na reguły dowodowe w dziedzinie karnej, jak wynika z jej art. 8 ust. 3.

119. Jednakże niezależnie od łatwości lub trudności w dostępie do takiego postępowania pragnę zauważyć, że taki środek prawny nie pozwala uznać, że osoba, która uważa się za poszkodowaną, dysponuje skuteczną ochroną sądową w rozumieniu art. 8 dyrektywy 2000/43.

120. Postępowanie karne wiąże się bowiem z pewnymi ograniczeniami w zakresie postępowania dowodowego, których uniknięcie dyrektywa 2000/43 miała właśnie na celu w przypadku ofiary dyskryminacji wnoszącej powództwo cywilne [57]. Tym samym wyraźnie odwróciła ona ciężar dowodu *na korzyść* tej ofiary, aby pomóc jej w uzyskaniu stwierdzenia naruszenia jej prawa do równego traktowania.

121. W konsekwencji istnienie postępowania karnego nie pozwala w każdym wypadku zaradzić brakowi środka prawnego w sprawach cywilnych, odpowiadającego regułom dowodowym określonym w art. 8 dyrektywy 2000/43, dla celów stwierdzenia istnienia dyskryminacji w przypadku uznania roszczenia, lecz bez uznania dyskryminacji przez pozwanego.

3. W przedmiocie „swobodnego" określenia mechanizmu szybkiego rozstrzygania sporów opartego na zasadzie dyspozycyjności

122. Braathens uważa wreszcie, że mechanizm uznania roszczenia taki jak przewidziany w prawie zainteresowanego państwa członkowskiego zmierza do należytego sprawowania wymiaru sprawiedliwości w tym znaczeniu, że pozwala na szybkie rozstrzyganie sporów zgodnie z zasadą dyspozycyjności. Ma on być szczególnie użyteczny w przypadku sporów zakwalifikowanych jako „małe spory" w odniesieniu do danych kwot, a poprzez możliwość polubownego rozwiązania sporu przyczynia się do uniknięcia przeciążenia sądów.

123. O ile troska o zapewnienie należytego sprawowania wymiaru sprawiedliwości jest rzeczywiście prawnie uzasadnionym celem w świetle prawa Unii [58], o tyle uważam, że powyższą analizę można w pełni pogodzić z tym celem.

124. Prawo Unii uznaje każde z narzędzi proceduralnych wymienionych przez Braathens. Zasada dyspozycyjności, zgodnie z którą inicjatywa procesowa należy do stron i z której wynika, że uprawnienie sądu do uwzględnienia z urzędu zarzutów jest ograniczone ciążącym na nim obowiązkiem uwzględnienia przedmiotu sporu i oparcia swojego rozstrzygnięcia na przedstawionych mu okolicznościach, została uznana za instrument procesowy wspólny większości państw członkowskich [59]. Polubowne rozstrzygnięcie sporu zostało natomiast przewidziane w art. 7 dyrektywy 2000/43 poprzez wskazanie możliwości ustanowienia przez państwa członkowskie procedur pojednawczych. Ponadto w rozporządzeniu w sprawie drobnych roszczeń wyraźnie zachęcono do zawarcia ugody [60].

125. Jednakże narzędzia te w żaden sposób nie stoją na przeszkodzie wykładni dyrektywy 2000/43 zaproponowanej w niniejszej analizie.

126. Zasadę dyspozycyjności, na której opiera się Braathens, należy stosować z uwzględnieniem praw przyznanych przez dyrektywę 2000/43.

57 Zobacz także stwierdzenia sądu odsyłającego zawarte w pkt 29 niniejszej opinii.

58 Zobacz wyroki: z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in. (od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 64); z dnia 6 września 2012 r., Trade Agency (C-619/10, EU:C:2012:531, pkt 57, 58).

59 Zobacz podobnie wyroki: z dnia 14 grudnia 1995 r., van Schijndel i van Veen (C-430/93 i C 431/93, EU:C:1995:441, pkt 21); z dnia 7 czerwca 2007 r., van der Weerd i in. (od C-222/05 do C-225/05, EU:C:2007:318, pkt 35).

60 Rozporządzenie (WE) nr 861/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające europejskie postępowanie w sprawie drobnych roszczeń (Dz.U. 2007, L 199, s. 1). Zobacz także rozważania Trybunału zawarte w wyroku z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in. (od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 64), zgodnie z którymi przepisy krajowe mające na celu szybsze i mniej kosztowne rozpatrywanie sporów oraz odciążenie sądów odpowiadają słusznym celom interesu ogólnego.

127. Z powyższego wynika, że w sytuacji gdy osoba, która uważa się za poszkodowaną, taka jak zainteresowany pasażer, żąda odszkodowania z tytułu dyskryminacji oraz uznania tej dyskryminacji, ugoda może zostać zawarta jedynie pod warunkiem, że strona przeciwna uznaje obie części tego żądania.

128. Przedmiot jej żądania nie może być ograniczony do wypłaty odszkodowania bez naruszenia celu dyrektywy 2000/43. Jak zostało to wykazane, prawo do stwierdzenia przez sąd istnienia dyskryminacji w przypadku sporu w tym przedmiocie znajduje się w centrum tej dyrektywy, badanej w świetle art. 47 karty, i dotyczy istoty prawa, które ma ona chronić. Ograniczenie tego prawa nie spełniałoby zatem jednej z przesłanek określonych w art. 52 ust. 1 karty [61].

129. Z analizy dyrektywy 2000/43 w świetle art. 47 karty wynika, że w braku porozumienia powód powinien mieć możliwość powołania się na prawo do równego traktowania przed sądem poprzez zbadanie i, w razie potrzeby, stwierdzenie przez ten sąd istnienia dyskryminacji.

V. Wnioski

130. W konsekwencji proponuję, aby na pytanie prejudycjalne przedłożone przez Högsta domstolen (sąd najwyższy, Szwecja) Trybunał udzielił następującej odpowiedzi:

Przepisy dyrektywy Rady 2000/43/WE z dnia 29 czerwca 2000 r. wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, w szczególności jej art. 7, 8 i 15, w związku z art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej należy interpretować w ten sposób, że w sprawie dotyczącej naruszenia zakazu dyskryminacji ze względu na pochodzenie etniczne, w której osoba uważająca się za poszkodowaną żąda odszkodowania z tytułu dyskryminacji, osoba ta ma prawo – jeżeli domniemany sprawca zgadza się na zapłatę odszkodowania, lecz odmawia uznania dyskryminacji – do zbadania i, w razie potrzeby, stwierdzenia tej dyskryminacji przez sąd. Proceduralny mechanizm umorzenia postępowania, taki jak uznanie roszczenia, nie może prowadzić do innego rezultatu.

61 A contrario, co się tyczy sytuacji, w której istota prawa do skutecznej ochrony sądowej nie została naruszona przez krajowy przepis proceduralny, zob. wyrok z dnia 18 marca 2010 r., Alassini i in. (od C-317/08 do C-320/08, EU:C:2010:146, pkt 65).